

Lucian-Valeriu Lefter

BOIERI AI MOLDOVEI
ÎNAINTE ȘI ÎN VREMEA LUI
ȘTEFAN CEL MARE

Cuvânt-înainte de Ștefan S. Gorovei

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2022

*VoluM apărut cu sprijinul Consiliului Județean Vaslui –
Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale*

DTP și copertă:
Editura Mega

Redactor:
Robert Cincu

© Lucian-Valeriu Lefter, 2022

Ilustrația copertei: Portretul funerar al lui Teodor Vitolt, boier în Sfatul domnesc al Moldovei (1435–1453), ctitor al vechii biserici din Lujeni (1453–1456), aflată în regiunea Cernăuți, astăzi în Ucraina.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LEFTER, LUCIAN-VALERIU

Boieri ai Moldovei înainte și în vremea lui Ștefan cel Mare / Lucian-Valeriu Lefter;
cuvânt-înainte de Ștefan S. Gorovei. – Cluj-Napoca: Mega, 2022

Conține bibliografie
ISBN 978-606-020-524-1
I. Gorovei, Ștefan (pref.)
94

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

CUPRINS

CUVÂNT-ÎNAINTE.....	13
INTRODUCERE.....	19
LISTA BOIERILOR LUI ȘTEFAN CEL MARE.....	31
SFATUL DOMNESC	35
LOGOFEȚI.....	43
Ion Dobrul.....	43
Toma.....	46
Ioan Tăutu	46
VORNICI.....	57
Goian.....	57
Crasnăș.....	58
Isaia	61
Bodea	62
Șteful Hrană.....	63
Dragoș Boul.....	64
Sima Boldur.....	65
Giurgiu Dolh.....	68
BOIERI DIN FRUNTEA SFATULUI.....	73
Cozma Șandrovici	73
Manoil cel Mare.....	74
Duma Braevici	75
BOIERI FĂRĂ DREGĂTORII.....	81
Mihail Oțel.....	81
Oană Pântece.....	82
Costea Orăș.....	86
Hodco Crețeanul.....	88
Micu Crai.....	89

Stețco Dămăcuș.....	90
Sin de la Hotin.....	91
Hodco Știbor.....	93
Toma Cândea.....	95
Lazea Pitic.....	97
Șandru Tolocico.....	98
Cozmiță.....	100
Petrică Iachimovici.....	101
Fetion.....	101
Radu Pisc.....	103
Costea Danovici.....	105
Iațco Hudici.....	107
Vasco Iachimovici v. Petrică Iachimovici.....	109
Ivașco Hrincovici.....	109
Ivan Ciocârlie.....	111
Mârza v. Stanciul Marele.....	116
Șteful Cernățescul.....	116
Șteful Osifovici.....	118
Andreico Ciortorovschi.....	119
PÂRCĂLABI DE CETATEA ALBĂ.....	121
Petru.....	121
Vlaicul.....	122
Sima Zbiarea.....	124
Stanciul Marele.....	126
Luca.....	129
Bâlco.....	129
Hârman.....	130
Duma Vlaicul v. Vlaicul.....	131
Gherman.....	131
Oană v. Gherman.....	132
PÂRCĂLABI DE HOTIN.....	133
Șteful.....	133
Ion.....	134
Ion Mușat.....	134
Purece.....	135
Toader.....	136
Duma Brudur.....	136
Negrilă.....	138
PÂRCĂLABI DE CHILIA.....	141

Ion Bucium.....	141
Buhtea.....	142
Pașco.....	142
Neagu.....	143
Ivașco.....	144
Bora Șandru.....	144
Maxim v. Ivașco.....	145
PÂRCĂLABI DE NEAMȚ.....	147
Ciopei.....	147
Ion Buoreanul.....	147
Albul.....	148
Cârstea Arbure.....	149
Roman Dajbog.....	149
Micotă.....	150
Reațeș.....	151
Ieremia.....	151
Dragoș Teleagă.....	152
PÂRCĂLABI DE ORHEI.....	157
Radu Gangur.....	157
Galeș.....	157
Grozea Micotici.....	158
Ivanco.....	159
Alexa v. Ivanco.....	160
PÂRCĂLABI DE SOROCA.....	161
Costea Posadnic.....	161
PÂRCĂLABI DE CETATEA NOUĂ.....	165
Oanță Priseacă.....	165
Fete Gotcă.....	165
Vâlcea.....	166
Ion Secară.....	167
Șandru.....	167
PÂRCĂLABI DE SUCEAVA.....	169
Iliaș Modruz.....	169
Petru Ponici.....	169
Șendrea.....	175
Luca Arbure.....	177
SPĂTARI.....	185

Sacâș.....	185
Mihău Vrânceanul.....	185
Petru Clănău.....	186
VISTIERNICI.....	189
Stanimir.....	189
Ignatie Iuga.....	189
Chiracolea.....	191
Isac.....	191
POSTELNICI.....	195
Iuga.....	195
Dumșa v. Isaia.....	196
Cozma Șarpe.....	196
CEAȘNICI.....	201
Toader.....	201
Mihul v. Ignatie Iuga.....	201
Negrilă.....	201
Andreico.....	202
Cozma Moghilă.....	202
STOLNICI.....	205
Toma.....	205
Barsu.....	205
Petru Calapod.....	206
Mătei.....	207
Ion Frunteș.....	207
COMIȘI.....	209
Ilea Huru.....	209
Petrică.....	212
DREGĂTORI MICI.....	213
Sin Clucerul.....	213
Mihul Pârcălabul.....	213
Mірcea Ploscarul.....	215
Giurgiu Gumelnicul.....	215
Dinga Pitarul.....	215
Ion Grumaz.....	217
ILUSTRĂȚII (I).....	221
Biserica Sfântul Mihail – Războieni, jud. Neamț.....	226
Biserica Sfânta Parascheva – Dolheștii Mari, jud. Suceava.....	227

Mănăstirea Probota, jud. Suceava.....	229
Mănăstirea Neamț, jud. Neamț.....	229
Biserica Sfântul Nicolae – Bălinești, jud. Suceava.....	230
Biserica Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul – Arbore, jud. Suceava.....	234
Biserica Sfântul Ioan cel Nou – Șipote, jud. Iași.....	238
Biserica Sfinții Patruzeci de Mucenici – Văleni, jud. Neamț.....	239
Cetatea Albă.....	243
Cetatea Chilieii.....	245
Cetatea Hotin.....	246
Cetatea Neamțului.....	248
Cetatea Soroca.....	249
Cetatea Sucevei.....	250
BOIERI CĂZUȚI ÎN RĂZBOI.....	251
Sate și stăpâni.....	261
ÎNSEMNE HERALDICE	265
Sigiliile boierilor lui Ștefan cel Mare.....	265
ILUSTRĂȚII (II).....	279
Impresiuni sigilare.....	281
Inele sigilare.....	289
Conexiuni genealogice și heraldice.....	291
ILUSTRĂȚII (III).....	307
BOIERII MOLDOVEI. ORIGINI ȘI DESCENDENȚE.....	319
În căutarea începuturilor	319
Răzeși și legende	327
Problema proprietății. Perspectiva istoriografică.....	335
Încheiere.....	346
ILUSTRĂȚII (IV).....	349
ÎN LOC DE CONCLUZII.....	363
BOYARS OF MOLDAVIA BEFORE AND UNDER THE RULE OF STEPHEN THE GREAT.....	373
Instead of Conclusions.....	373
BIBLIOGRAFIE.....	381
ABREVIERI.....	399
ANEXĂ (PLANȘĂ): BOIERI AI MOLDOVEI ÎNAINTE ȘI ÎN VREMEA LUI ȘTEFAN CEL MARE. CONEXIUNI GENEALOGICE.....	401

I NTRODUCERE

Între gesturile de omagiere a marelui voievod la împlinirea a patru secole de la plecarea în veșnicie, în 1904, s-a înscris elaborarea unei sinteze a domniei lui Ștefan cel Mare de către Nicolae Iorga¹. În același timp, Ioan Tanoviceanu a întocmit un pomelnic cu numele a 111 boieri, cu care „a cârmuit țara Ștefan Vodă 47 de ani, două luni și trei săptămâni”², iar Gheorghe Ghibănescu a publicat un material amplu cu fișele biografice a 120 de mari boieri, precizând că „pe foarte mulți dintre acești înalți demnitari i-a lovit sineața ori arcul omorâtor al dușmanilor în nenumărate lupte și pe prea puțini i-a lovit securea ori buzduganul voievodului”³. O listă a boierilor fusese însă publicată și în urmă cu aproape două decenii, la 1883⁴, cu prilejul inaugurării statuii ecvestre a lui Ștefan cel Mare în fața Palatului Administrativ de la Iași.

Arcul realizat peste timp între Ștefan cel Mare și Carol I, în 1904, prin gesturi, precum restaurarea bisericii „Sfântul Nicolae” din Dorohoi (1495) și rezidirea „din nou pe temeliiile cele vechi și întocmai după cum era înainte” a bisericii cu același hram, din Iași, ctitorie a lui „Ștefan voevod cel Mare și Sfânt” (1491–1492), sfințită la 2 octombrie 1904, „când toată suflarea românească preamărește împlinirea a patru veacuri de la moartea marelui voevod Ștefan”, potrivit inscripției din timpul lui Carol I, „domn și rege al României”, aparține ipostazei reprezentării Puterii. Nu întâmplător, acum a fost realizat și un relief în bronz, de către Frederic Storck, care înfățișează profilurile celor

¹ *Istoria lui Ștefan cel Mare povestită neamului românesc*, București, 1904; reeditată la cinci secole de la așezarea pietrei de temelie a Mănăstirii Putna, București, 1966.

² *Pomelnicul lui Ștefan cel Mare, al neamului și a boierilor lui*, alcătuit de d. I. Tanoviceanu, profesor la Universitatea din București, în *Pomenirea lui Ștefan cel Mare*, II, Sfânta Mănăstire Putna, 2009, p. 18–23.

³ *Din domnia lui Ștefan cel Mare*, în „Arhiva”, XV, 1904, nr. 5–6 („Ștefan cel Mare. Număr festiv consacrat pentru al IV-lea centenar de la moartea marelui voevod – 2 iulie 1504”), p. 217; v. și lista boierilor: Gh. Ghibănescu, *Boierii lui Ștefan Vodă*, în idem, *Din traista cu vorbe (101 curiere literare)*, Iași, 1906, p. 436–439, dintre care 30 erau „fără titluri”, iar 90 cu „boierii”.

⁴ Gh. Sion Gherei, *Boierii lui Ștefan cel Mare*, în „Curierul (Th. Balassan)”, an XI, nr. 62 (5/17 iunie), p. 2 și nr. 63 (9/21 iunie), 1883, p. 3; v. și Gh. Ghibănescu, *Boierii Moldovei (1400–1634)*, în „Uricariul”, XVIII, 1892, p. 444–530.

doi cârmuitori de țară, față în față, alături de numele locurilor de bătalii, sub deviza: „Ștefan Vodă este nu numai fala neamului românesc, dar și un erou al creștinătății. Regele Carol I la Iași, în IV Oct. MCMIV”⁵.

În deceniul care a urmat, au fost publicate de către Ioan Bogdan documentele epocii lui Ștefan cel Mare, apărute în 1913, în două volume masive⁶, iar Mihai Costăchescu a scos la lumină noi documente, publicându-le după două decenii, în 1933⁷, poate nu întâmplător, ci pentru că în anul următor aveau să fie marcați 430 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, prin apariția volumului lui Mihail Sadoveanu despre viața voievodului⁸. Între timp, în sinteza despre domnia lui Ștefan cel Mare, Ioan Ursu a alocat un capitol special „colaboratorilor” acestuia, alături de fiii domnului și de clerici, fiind expuși 30 de boieri sau „consilieri”, pentru că „Ștefan n-ar fi putut obține atâtea victorii și domni atât de strălucit, dacă n-ar fi avut colaboratori capabili și devotați”⁹.

Peste o jumătate de secol de la celebrarea celui de-al patrulea centenar, atunci când se împlineau 500 de ani de la urcarea lui Ștefan cel Mare pe tronul Moldovei și istoria țării trecea printr-o perioadă sumbră, a apărut un repertoriu¹⁰, un volum de studii¹¹ și un album¹², lucrări dedicate marelui voievod, însă atenția noastră este reținută de studiul lui Aurelian Sacerdoțeanu despre boierii Sfatului domnesc, cu liste așezate pe categorii de dregători și pe etape cronologice, pe întinderea unei jumătăți de veac, rezultat al unei cercetări minuțioase a documentelor epocii ștefanieni. Păstrând rezerva câtorva neconcordanțe documentare, a rezultat o listă cu 114 mari boieri ai lui Ștefan cel Mare¹³, membri ai Sfatului domnesc, care rămâne valabilă până astăzi, cu excepția unor mici îndreptări, având în vedere că aproape toate documentele au fost scoase la lumină și publicate de peste un secol. Până la 12 decembrie 2009, data susținerii tezei de doctorat cu titlul *Boieri și „domenii” în Țara Moldovei înainte și în vremea lui Ștefan cel Mare*, care stă la baza acestei cărți, nu exista nicio lucrare

⁵ Muzeul Național Peleş, *Portretisca Regală. Artă și memorie*, coordonator Narcis Dorin Ion, Onești, 2020, p. 75.

⁶ *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I–II, București, 1913.

⁷ *Documente moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1933.

⁸ *Viața lui Ștefan cel Mare*, București, 1934.

⁹ *Ștefan cel Mare domn al Moldovei de la 12 aprilie 1457 până la 2 iulie 1504*, București, 1925, p. 279.

¹⁰ *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, sub coordonarea lui M. Berza, București, 1958; proiect continuat ulterior: *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, culegere de studii, îngrijită de M. Berza, București, 1964.

¹¹ P. Constantinescu-Iași, Barbu T. Cimpina, I. Focșeneanu, *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, București, 1956.

¹² I. Focșeneanu, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei, glorios comandant de oști, 1457 – 1504*, București, 1957.

¹³ A. Sacerdoțeanu, *Divanele lui Ștefan cel Mare*, în AUBI, nr. 5, 1956, p. 168–169.

exhaustivă despre toți sfinții lui Ștefan cel Mare. A mai trecut aproape un deceniu până la apariția unui volum cuprinzător al tuturor boierilor din Sfatul domnesc, realizat de Valentina Eșanu, care însă nu schimbă fundamental lista acestora, cele 132 de fișe biografice¹⁴ includ doi fii ai lui Ștefan cel Mare, alături de mitropoliții, episcopii și egumenii țării, cu apariție sporadică în Sfatul domnesc, și câțiva boieri a căror identitate este incertă în lipsa unor informații documentare precise.

În șirul de manifestări dedicate trecerii unei jumătăți de mileniu de la moartea lui Ștefan cel Mare, regăsim reeditările volumelor lui Alexandru V. Boldur¹⁵ și Șerban Papacostea¹⁶, volumul istoricilor de la Iași¹⁷, cele ale cercetătorilor de la Chișinău¹⁸ și de la București¹⁹, dar mai cu seamă gestul obștii Mănăstirii Putna, locul de veci al marelui voievod, prin organizarea unui simpozion în primăvara anului 2004, cu publicarea lucrărilor într-un volum²⁰, în același an, care a lăsat urme durabile, urmând o inițiativă din 2003. O serie de volume, antologii tematice cuprinzătoare a studiilor relevante, așezate sub genericul *Ștefan cel Mare și Sfânt 1504–2004*, au înfățișat publicului ipostazele marelui voievod, apărute în cursul anilor 2003–2004²¹, din inițiativa și sub îngrijirea istoricilor Ștefan S. Gorovei și Maria Magdalena Székely, cei care au realizat două lucrări închinat lui Ștefan cel Mare și doamnei sale, Maria Asanina Paleologhina, de la Mangop, ieșite de sub tipar în 2005 și 2006²². În acest context, la Putna, a fost înființat Centrul de Documentare și Cercetare „Ștefan cel Mare”, în a doua zi a

¹⁴ *Marii demnitari ai Țării Moldovei în domnia lui Ștefan cel Mare (1457–1504)*, Chișinău, 2018, p. 311–370: Alexandru și Bogdan-Vlad, fiii lui Ștefan cel Mare, mitropoliții Gheorghe și Teoctist, episcopii Ioanichie de Rădăuți, Tarasie de Roman, Vasile de Roman, egumenii/preoții Atanasie de la Moldovița, Ioasaf de la Putna, Siloan de la Neamț, Stahie de la Probotă, Teodor de la Bistrița, alături de numele a șase boieri.

¹⁵ *Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457–1504). Studiu de istorie socială și politică*, ediția a II-a, revăzută și adăugită de către autor, îngrijită de Cătălina Chelcu și Marius Chelcu, cuvânt-înainte de Alexandru Zub, Iași, 2004, p. 27 (prima ediție a apărut la Madrid, în 1970).

¹⁶ *Ștefan cel Mare domn al Moldovei (1457–1504)*, București, 2003 (prima ediție a apărut în 1990).

¹⁷ *Ștefan cel Mare la cinci secole de la moartea sa*, volum editat de Petronel Zahariuc și Silviu Văcaru, cuvânt-înainte de Alexandru Zub, Iași, 2003.

¹⁸ Demir Dragnev, Emil Dragnev, Igor Cașu, Virgil Păslariuc, *Ștefan cel Mare și Sfânt în contextul epocii sale și al posterității*, Chișinău, 2004; Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Epoca lui Ștefan cel Mare. Oameni, destine, fapte*, București, 2004; *Ștefan cel Mare și Sfânt 1457–1504. Bibliografie*, redactor științific Andrei Eșanu, Chișinău, 2004.

¹⁹ Ovidiu Cristea, *Acest domn de la miazănoapte*, București 2004; Eugen Denize, *Ștefan cel Mare. Dimensiunea internațională a domniei*, Târgoviște, 2004; *Stephen the Great. Prince of Moldavia (1457–1504). Historical Bibliography*, edited by Ștefan Andreescu et alii, Bucharest, 2004.

²⁰ *Ștefan cel Mare și Sfânt. Atlet al credinței creștine*, Sfânta Mănăstire Putna, 2004.

²¹ *Portret în istorie*, 2003; *Portret în cronică*, 2004, *Portret în legendă*, 2004, *Biserica. O lecție de istorie*, 2004; *Bibliografie*, 2004.

²² Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, *Princeps omni laude maior. O istorie a lui Ștefan*

anului 2005, Simpozionul Internațional „Colocviile Putnei”, ajuns astăzi, 2022, la ediția a XXVII-a și revista care strânge lucrările din cadrul acestuia, „Analele Putnei”, cu două numere pe an, ajunsă la al XVII-lea an de apariție în 2021, publicând studii despre epoca lui Ștefan cel Mare și istoria Mănăstirii Putna.

Ultima lucrare asupra epocii lui Ștefan cel Mare, apărută recent, îi aparține lui Adrian Andrei Rusu, care a dorit să ofere un reper de neignorat, după cum însuși precizează²³, mai ales privitor la cultura materială rezultată din șantierele arheologice, înfățișată între copertile aceleiași op, deși într-o perpetuă problematizare. Accentul cade pe reevaluarea unei părți a istoriografiei privitoare la epoca ștefaniană. Nu este însă deloc lipsită de interes cunoașterea universului cotidian al boierilor din vremea lui Ștefan cel Mare, care nu puteau fi decât oamenii timpului lor, asemănători nobililor polonezi, maghiari, lituanieni, germani sau italieni²⁴, după cum au și rămas zugrăviți în bisericile de la Bălinești sau Arbore.

Lunga domnie a lui Ștefan cel Mare, cu numeroșii boieri, care i-au stat alături în Sfatul domnesc, reprezintă o ipostază deosebită nu numai în istoria Moldovei, ci și în cea a României. În aproape o jumătate de secol, schimbul de generații era inevitabil, însă mulți boieri mari au căzut în războaie²⁵, mai ales la Vaslui, în ianuarie 1475, înscriși în pomelnicele mănăstirilor, precum la Bistrița²⁶: *Acești pani au pierit în război cu turcii*, ori la Voroneț²⁷: *Boieri uciși de turci*, precizându-se că Ștefan voievod „au avut ră[z]boiu cu turcii” și „au căzut mulțime multă de turci și fără de număr, însă și din boiarii lui au perit aceștia, pre carii îi pomenim”. În pomelnicul de la Bistrița au fost consemnați 13 boieri: Toma stolnic, Petru Mărjelat, Sima Hrană, Duma ușar, Șteful Coroiu, Petru Iachimovici, Roman Coșuleanu, Stanciul Neamișul, Cârstea Braevici, Sârbul, Petru Ezereanu, Ivan Ciocârlie, Jurj Tudora. Însă cei mai mulți boieri ai Sfatului domnesc au pierit în lupta de la Valea Albă, în vara anului 1476: Mârza, fiul lui Stanciul Marele, ceașnicul Mihul, fiul vistiernicului Ignatie Iuga, vornicul Bodea, Arbure „cel bătrân” sau Cârstea Arbure, pârcălabul cetății Neamț, Luca, pârcălabul Cetății Albe, Vâlcea, pârcălab la Cetatea Nouă (Roman), Pașco și Buhtea, pârcălabii cetății Chilia, spătarul Mihău Vrânceanu, postelnicul Iuga,

cel Mare, 2005; Maria Magdalena Székely, Ștefan S. Gorovei, *Maria Asanina Paleologhina. O prințesă bizantină pe tronul Moldovei*, 2006.

²³ *Ștefan cel Mare și moldovenii din vremea sa*, Cluj-Napoca, 2022, p. 569.

²⁴ *Ibidem*, p. 439–440.

²⁵ Constantin Turcu, *Eroi peste veacuri*, în MMS, XLIV, 1968, nr. 1–2, p. 87–89.

²⁶ Damian P. Bogdan, *Pomelnicul Mănăstirii Bistrița*, București, 1941, p. 110. Pentru identificarea boierilor morți la Vaslui, menționați în pomelnicul de la Bistrița, v. Maria Magdalena Székely, „*Acești pani au murit în război cu turcii*”, în AP, II, 2006, nr. 1–2, p. 127–136.

²⁷ Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, *Pomelnicul Mănăstirii Voroneț. Studiu și text*, în AP, IV, 2008, nr. 2, p. 125, pomelnicul fiind păstrat în transcrierea lui Vartolomei Mazereanu de la 1775.

stolnicul Barsu, nepotul logofătului Ion Dobrul, Șteful Osifovici. Alături de ei vor fi căzut și alți boieri, numeroși, care nu au făcut parte din Sfatul domnesc²⁸.

Dacă unii boieri au fost decapitați pentru trădare, precum vornicul Crasnăș, în urma luptei de la Baia²⁹ cu oastea maghiară, la 1467, alții au încercat o opțiune diferită de cea oficială în politica externă, în contextul luptei cu tătarii de la Lipnic și al incursiunii militare a moldovenilor în Țara Românească, la 1470, fiind decapitat astfel, la Vaslui, alături de alți doi boieri, la 1471, însuși vornicul Isaia, cumnatul lui Ștefan cel Mare. În lupta de la Râmnic, la 1481, a căzut Șendrea, portarul Sucevei, celălalt cumnat al lui Ștefan cel Mare. Apoi, în vara anului 1484, pârcălabii Chilieii, Ivașcu și Maxin, și cei ai Cetății Albe, Oană și Gherman, au pierit în lupte sub asediul turcesc. Tot atunci, va fi căzut și marele boier Vlaicul, unchiul lui Ștefan cel Mare, care era în fruntea Sfatului domnesc, precum și vornicul Șteful Hrană, Fete Gotcă, ce fusese pârcălab de Cetatea Nouă, și vistiernicul Chiracolea.

Astfel, au căzut peste 40 de boieri sub ascuțișul sabiei³⁰, trecând în lumea umbrelor. Din informațiile păstrate, reiese că cei mai mulți au pierit la Vaslui, dar numai trei dintre aceștia erau membri ai Sfatului domnesc, în schimb numeroși dregători au murit la Valea Albă³¹, ceea ce confirmă relatarea cronică, anume că acolo „mulți din boierii cei mari au picatu și vitejii cei buni au peritu”³². Nu întâmplător, la două decenii după tragicele lupte, la 1496, Ștefan cel Mare a zidit o biserică mausoleu închinată războinicului arhanghel Mihail, pe care o vedem și astăzi la Războieni, în care au fost strânse osemintele celor căzuți, consemnând jertfa lor în inscripția de piatră:

„În zilele binecinstitorului și de Hristos iubitorului domn, Io Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu, domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan

²⁸ Raportat doar la Sfatul domnesc, s-a constatat că, în urma luptelor și a trădărilor din anii 1468–1471, au dispărut 8 boieri; după lupta de la Vaslui, 1475, au dispărut 5 boieri; după lupta de la Valea Albă, 1476, au dispărut 14 boieri; după luptele de la Chilia și Cetatea Albă, 1484, au dispărut 19 boieri (Valentina Eșanu, *Marii demnitari ai Țării Moldovei...*, p. 205–207).

²⁹ Pentru aceasta, v. Manole Neagoe, *Campania din 1467 și lupta de la Baia*, cu ediția critică și traducerea izvoarelor de Dan Slușanschi, București, 2007.

³⁰ A. Sacerdoțeanu, în *Divanele lui Ștefan cel Mare*, p. 169, nota 60, a inventariat 39 de boieri dispăruți în luptele din anii 1467, 1470, 1475, 1476 și 1484.

³¹ Pentru aceasta, v. *Războieni. Cinci sute de ani de la campania din 1476*, monografie și culegere de texte de Manole Neagoe, Olimpia Guțu, Mihail Guboglu, București, 1977; pentru noi cercetări, v. Liviu Cimpeanu, „Atunci și tătarii au lovit Țara Moldovei din partea aceea”. *Observații asupra conflictului moldo-tătar din vara anului 1476*, în AP, XII, 2016, nr. 1, p. 87–102; idem, *Campaniile lui Ștefan Bathory, căpitanul lui Matia Corvinul, în Moldova și Țara Românească, în vara-toamna anului 1476*, în AP, XV, 2019, nr. 1, p. 51–68.

³² Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediția a II-a, revăzută, îngrijită, studiu introductiv, indice și glosar de P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 104.